

Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti na roky 2021–2030

Podklad do participatívneho procesu

28. február 2022

Autori a autorky podkladu:

Alžbeta Brozmanová Gregorová

Veronika Fishbone Vlčková

Boris Strečanský

Daniel Škobla

Michal Vašečka

Záverečné úpravy podkladu:

Veronika Fishbone Vlčková

Filip Vagač

Michal Sedlačko

Obsah

Úvod	3
<i>Definície</i>	3
<i>Štruktúra</i>	4
Tematická oblasť 1: Aktívne občianstvo	5
<i>Hlavné problémy</i>	5
<i>Strategické ciele tematickej oblasti 1</i>	7
<i>Opatrenia strategického cieľa 1.1</i>	7
<i>Opatrenia strategického cieľa 1.2</i>	8
Tematická oblasť 2: Spolupráca verejného a občianskeho sektora	10
<i>Hlavné problémy</i>	10
<i>Strategické ciele tematickej oblasti 2</i>	11
<i>Opatrenia strategického cieľa 2.1</i>	11
<i>Opatrenia strategického cieľa 2.2</i>	12
Tematická oblasť 3: Priaznivé prostredie na rozvoj občianskej spoločnosti a jej vyššia systémová odolnosť .	13
<i>Hlavné problémy</i>	13
<i>Strategické ciele tematickej oblasti 3</i>	15
<i>Opatrenia strategického cieľa 3.1</i>	16
<i>Opatrenia strategického cieľa 3.2</i>	16
<i>Opatrenia strategického cieľa 3.3</i>	18
<i>Opatrenia strategického cieľa 3.4</i>	18
<i>Opatrenia strategického cieľa 3.5</i>	18
Tematická oblasť 4: Systematický zber údajov o občianskej spoločnosti	19
<i>Hlavné problémy</i>	19
<i>Strategické ciele tematickej oblasti 4</i>	20
<i>Opatrenia strategického cieľa 4.1</i>	20
<i>Opatrenia strategického cieľa 4.2</i>	21
Referencie	22

Úvod

Strategickým zámerom všetkých prodemokratických spoločensko-politických aktérov na Slovensku a všetkých orgánov verejnej moci by malo byť vytvorenie priaznivých podmienok pre rozvoj občianskej spoločnosti ako neoddeliteľnej súčasť systému liberálnej demokracie. Vláda zostavená po parlamentných voľbách 2020 sa dokázala zhodnúť na podpore tohto zámeru, čo našlo vyjadrenie v aktuálnom Programovom vyhlásení Vlády SR.

Predložený materiál predstavuje syntézu viacerých materiálov – výskumných, analytických pracovných podkladov i politických (v zmysle návrhov vychádzajúcich z prostredia tretieho sektora voči vláde).

Konkrétne vychádza z týchto nasledujúcich dokumentov:

- výstupov NP VÝSKUM
- Policy paperu platformy HLAS, prijatom platformou Hlas občianskych organizácií
- výstupov z Konferencie Orbis Civitates z novembra 2019
- výstupov z Krízového štábu neziskového sektora z mája 2020
- odporúčaní Komory MNO pri RV MNO zo dňa 22. septembra 2020
- výstupov z troch stretnutí pracovnej skupiny KROS
- Programového vyhlásenia vlády SR 2021
- dodatočných odporúčaní zohľadňujúcich pandemické výzvy a postpandemické potreby.

Materiál je určený ako podklad (vstup) do nasledujúceho participatívneho procesu zahŕňajúceho predovšetkým organizovaný občiansky sektor, vrátane Komory MNO a platforiem MNO. V dokumente sú vyznačené opatrenia (**PP**), ktoré autori a autorky považujú za obzvlášť potrebné riešiť prostredníctvom participatívneho procesu, keďže ich povaha je otvorená (a tím autorov a autoriek nepovažoval za vhodné z hľadiska svojej legitimity urobiť príslušné obsahové rozhodnutia ohľadne konkrétnejších formulácií), vychádzajú z neistých predpokladov alebo predpokladajú potrebu intenzívnejšej diskusie v rámci občianskeho sektora. Taktiež navrhované opatrenia nie sú rozčleňované podľa časovej dimenzie na krátkodobé a strednodobé, ale táto otázka je ponechaná jednania medzi aktérmi, ktorí sa budú podieľať na implementácii, ako aj na analytickú diskusiu posudzujúcu realizovateľnosť opatrení.

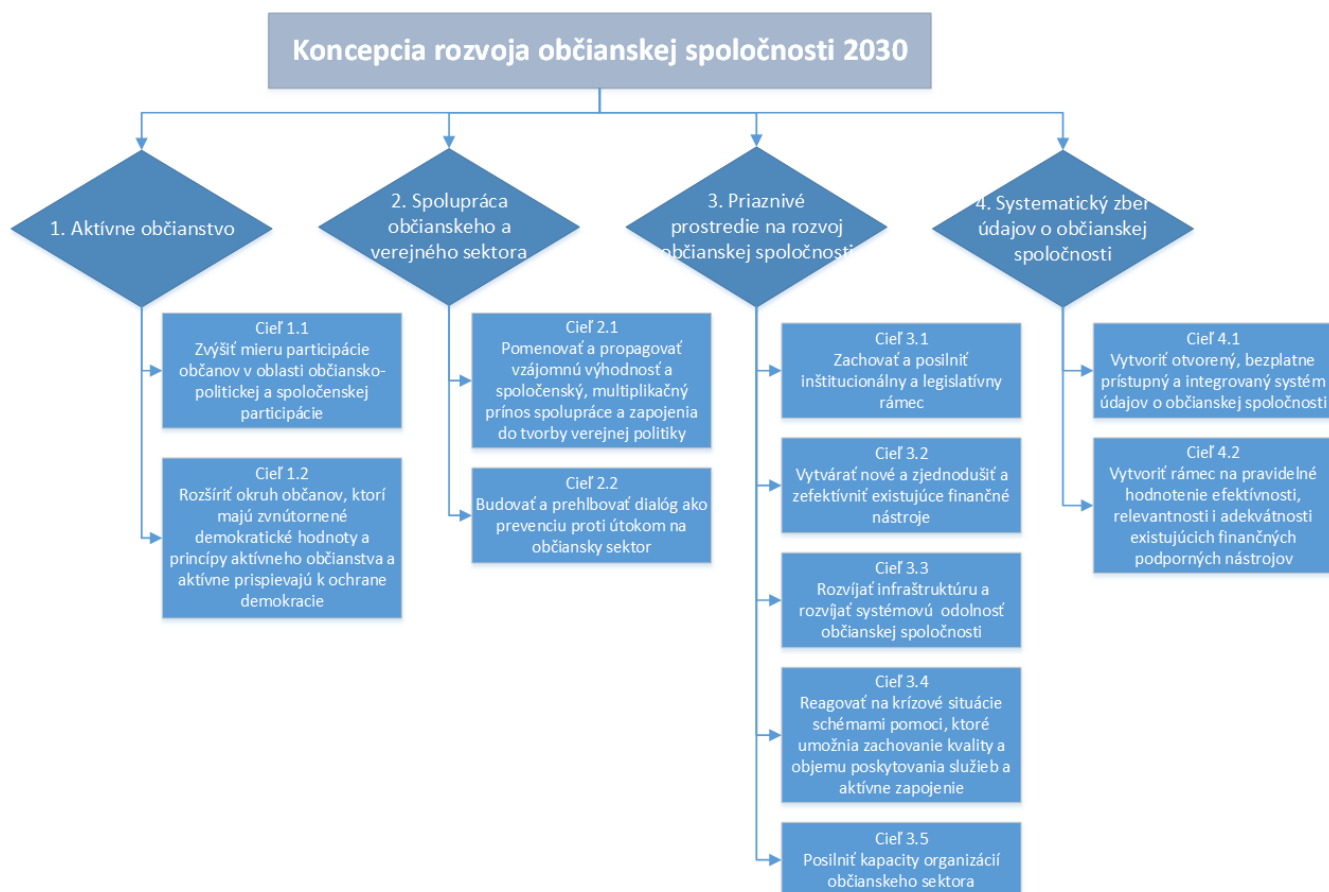
Definície

V materiáli sa používajú pojmy, ktorých význam autori a autorky považujú za potrebné upresniť:

- pojmy organizácie občianskej spoločnosti, mimovládne neziskové organizácie, tretí sektor či organizácie občianskeho sektora sa používajú ako vzájomne ekvivalentné
- štát je zastrešujúci pojem zahŕňajúci štátnu správu a verejnú správu
- verejná správa zahŕňa samosprávu
- vláda označuje ústredné orgány štátnej správy
- v dokumente sa rozlišuje medzi organizáciami a aktívnymi jednotlivcami.

Štruktúra

Materiál je štrukturovaný do štyroch tematických oblastí (p. obr.): 1) aktívny občan, 2) spolupráca verejného a občianskeho sektora, 3) priaznivé prostredie pre rozvoj občianskej spoločnosti a jej vyššia systémová odolnosť a 4) systematický zber údajov o občianskej spoločnosti.

Každá oblasť je spracovaná v podobnej štruktúre: úvodom zasadzuje danú tému do širšieho kontextu a objasňuje jej relevanciu a význam v kontexte vývoja občianskej spoločnosti a logiky jej vzťahov s prostredím a následne pomenúva hlavné problémy v danej oblasti. Ďalej nasleduje návrhová časť, ktorá identifikuje strategické ciele na obdobie 2021–2030, ktoré reagujú na vymedzené problémy a bližšie ich konkretizuje v podobe opatrení.

Tematická oblasť 1: Aktívne občianstvo

Aktívny občan je kľúčovým prvkom rozvinutej občianskej spoločnosti. Koncept aktívneho občianstva sa opiera o základnú myšlienku, podľa ktorej má občan štátom zaručené práva, ktoré mu umožňujú dosahovanie individuálnych alebo kolektívnych záujmov. Aktívny občan nielen uspokojuje svoje potreby, ale aj presadzuje svoje hodnoty a záujmy a dokonca uvažuje ako člen väčšieho (politického) spoločenstva. Jedným zo základných prejavov aktívneho občianstva je občianska participácia¹, t.j. aktívna účasť jednotlivcov na riešení spoločenských problémov a spravovaní verejných záležitostí. Ďalším základným prejavom aktívneho občianstva je dobrovoľníctvo².

Vďaka aktívnemu zapojeniu občanov dochádza k budovaniu sietí, v ktorých môže byť časť potrieb ľudí uspokojená bez zásahu štátu, efektívnejšie a menej nákladne. Dôkazom tejto skutočnosti boli aktivity mnohých organizácií a neformálnych skupín počas zvládania krízy spojenej s ochorením COVID-19. Nasadenie aktívnych občanov a mimovládnych organizácií v čase krízy aj mimo nej má svoje limity a personálne a ekonomické zdroje mnohých mimovládnych organizácií sú obmedzené a v mnohých prípadoch už vyčerpané.

V ostatných rokoch čelí celá civilizácia novým globálnym hrozbám a výzvam (ohrozenie demokracie a demokratických inštitúcií, nedôvera a spochybňovanie zastupiteľskej demokracie, klimatické zmeny, znečisťovanie životného prostredia, migrácia, dezinformácie, konšpirácie, hybridné hrozby, silnejúce negatívne vplyvy sociálnych sietí, otázky slobody slova a prejavu, terorizmus, extrémizmus, radikalizmus a ďalšie). Aktívni občania a formalizovaná časť občianskej spoločnosti hrajú na jednej strane nezameniteľnú a originálnu úlohu pri poukazovaní na uvedené hrozby a výzvy a ich riešenia, zároveň však sami musia čeliť ich dôsledkom pri svojom každodennom fungovaní a naplňaní svojich cieľov, vízií a uspokojovaní potrieb.

Hlavné problémy

Aktívne občianstvo sa na Slovensku v súčasnosti stretáva s týmito hlavnými problémami: pretrvávajúca nízka úroveň interpersonálnej a všeobecnej dôvery, nízka úroveň občianskej participácie, nízka úroveň povedomia občanov o občianskej spoločnosti a jej funkciách a ďalšie bariéry súvisiace s nedostatočnými kapacitami organizácií pracujúcimi s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a cielene sa venujúcimi rozvoju formálneho dobrovoľníctva na Slovensku.

---

¹ Občianska participácia zahŕňa politickú alebo občiansko-politickú participáciu, v rámci ktorej sa zapájajú občania do rôznych aktivít s cieľom ovplyvňovať verejné dianie alebo verejnú politiku a ďalšie formy a prejavy aktívneho občianstva zamerané skôr na spoločenskú participáciu, ako zapájanie sa do formálneho a neformálneho dobrovoľníctva, darcovstvo, členstvo v mimovládnych organizáciách. Politická a spoločenská participácia sa pritom vzájomne prelínajú. Podľa výskumov sa vyššou aktivitou v oblasti občiansko-politickej participácie vyznačujú jednotlivci, ktorí sú zapojení do formálneho i neformálneho dobrovoľníctva, členovia mimovládnych organizácií ako aj ľudia, ktorí darovali finančný dar na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel. Dobrovoľníctvo, darcovstvo a členstvo v organizáciách má širší spoločenský presah: podporuje aj rozvoj občiansko-politickej participácie i prispieva k formovaniu participatívnej politickej kultúry.

²Dobrovoľníctvo je uvedomelá neplatená aktivita alebo práca vykonávaná na základe slobodnej vôle v prospech iných ľudí alebo spoločnosti, či životného prostredia mimo členov rodiny a domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky. Formálne dobrovoľníctvo sa vzťahuje na dobrovoľnícke aktivity vykonávané v rámci alebo prostredníctvom organizácií. Neformálne dobrovoľníctvo je definované ako priama pomoc poskytovaná jednotlivcom mimo rodiny a ľudí žijúcich v domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky.

Nízka úroveň interpersonálnej a všeobecnej dôvery

Od začiatku 90. rokov minulého storočia výskumy³ dokumentujú, že medzi ľuďmi na Slovensku je veľmi slabo rozšírená interpersonálna či všeobecná dôvera. V zásade pritom platí, že ľudia pociťujúci interpersonálnu dôveru ju vo zvýšenej miere prenášajú aj na spoločenské a politické inštitúcie. Vzájomná dôvera je pritom jedným z dôležitých predpokladov budovania a posilňovania sociálneho kapitálu, ktorý má pozitívny vplyv na ekonomický rozvoj a budovanie politickej kultúry postavenej na dôvere a spolupráci.

Občianska spoločnosť vytvára priestor, v ktorom ľudia môžu participovať na základe zdieľania spoločných hodnôt, záujmov a vzájomnej dôvery, čím dochádza k vzájomnému posilňovaniu skupín a budovaniu sociálneho kapitálu. Ľudia, ktorí sú občiansky aktívni v kontexte organizácií sa vyznačujú vyššou dôverou voči ľuďom vo všeobecnosti, ako aj dôverou voči verejným inštitúciám a mimovládny organizáciám, majú väčší a aktívny záujem o veci verejné na rôznych úrovniach, vyznačujú sa intenzívnejším sledovaním rôznorodých zdrojov informácií a často sú aktívni vo verejnom živote.

Výsledky výskumov naznačujú tiež, že spoločenská atmosféra v poslednom roku je poznačená nízkou dôverou voči vláde a protestnou mobilizáciou rozličných zložiek spoločnosti. Hodnotová rozmanitosť spoločnosti nadobúda ostro vyhrotenú podobu. Apely na solidaritu a zodpovednosť účinkujú na bežných ľuďoch menej a v dôsledku týchto nepriaznivých okolností stojí vnútorne diferencovaná, rôznorodá občianska spoločnosť pred náročnými výzvami.

Nízka úroveň občianskej participácie

Výsledky výskumov na Slovensku⁴ i v medzinárodnom porovnaní⁵ ukazujú, že napriek rozkvetu občianskeho združovania po páde komunizmu sa nestalo zapojenie občanov do rôznych foriem občianskej participácie väčšinovým fenoménom. Nižšia miera zapojenia ľudí je najmä vo formálnom dobrovoľníctve.

Nízka úroveň povedomia občanov o občianskej spoločnosti a jej funkciách

Povedomie občanov o samotnej občianskej spoločnosti a jej rozmanitých formách je celkovo na nízkej úrovni. Výrazná väčšina respondentov z výskumu verejnej mienky, ktorý realizoval IVO⁶, sa zhodla na tom, že občianske iniciatívy a mimovládne organizácie patria do demokratickej spoločnosti. Zároveň je vo verejnosti značne rozšírené očakávanie, že štát by mal väčšmi podporovať občianske iniciatívy a činnosť mimovládnych organizácií. Rozloženie názorov na ekonomickú stránku fungovania mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív však už nie je natoľko priaznivé. Iba o čosi viac ako polovica respondentov je presvedčená o čistote a transparentnosti hospodárenia väčšiny mimovládnych organizácií. Značná časť verejnosti nepozná žiadnu konkrétnu MNO. Bežní občania neraz netušia, že mnohé užitočné služby či aktivity nie sú produktom štátnych zamestnancov, ale pochádzajú z mimovládneho

³ Napríklad: Bútorová, 2010; Bútorová 2017; Bútorová, Šumšalová, Mesežnikov, Strečanský, Adamková, Bartoš, 2020.

⁴ Napríklad: Baťová, 2002; Brozmanová Gregorová, 2012; Bútorová, Šumšalová, Mesežnikov, Strečanský, Adamková, Bartoš, 2020;

⁵ Pozri: European Union Open Data Portal, 2017, 20201.

⁶ Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2020.

prostredia. Rovnako si málokto uvedomuje, aká rôznorodá je sféra pôsobnosti občianskych organizácií a aké široké spektrum funkcií plnia.

Ďalšie bariéry pre podporu ľudí v občianskej participácii

Výskum⁷ poukázal na niektoré problematické miesta, ktoré neumožňujú naplno rozvinúť potenciál mimovládnych organizácií a neformálnych súčastí občianskej spoločnosti pri podpore ľudí v občianskej participácii, a na bariéry v zapájaní rôznych skupín do týchto aktivít. Medzi základné princípy demokratickej spoločnosti pritom patrí požiadavka vytvárať všetkým ľuďom rovnaké príležitosti pre uplatnenie sa v živote, a to aj v oblasti participácie. Ako hlavné problémy boli identifikované: nedostatočná finančná udržateľnosť dlhodobých a systematických dobrovoľníckych programov v rôznych typoch a oblastiach pôsobenia organizácií, nedostatočné priestorové, finančné a personálne kapacity dobrovoľníckych centier ako kľúčového prvku infraštruktúry dobrovoľníctva, nedostatočné kapacity organizácií pre prácu s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, ktoré sa následne prejavujú v nižšej kvalite práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, nedostatočná cielená podpora zapájania mladých ľudí a seniorov do dobrovoľníctva.

Strategické ciele tematickej oblasti 1

Cieľ 1.1: Zvýšiť mieru participácie občanov v oblasti občiansko-politickej a spoločenskej participácie (dobrovoľníctva, darcovstva a členstva v organizáciách), ktorá je kľúčovým faktorom podpory interpersonálnej a všeobecnej dôvery a budovania sociálneho kapitálu.

Cieľ 1.2: Rozšíriť okruh občanov, ktorí majú znútornené demokratické hodnoty a princípy aktívneho občianstva a aktívne prispievajú k ochrane demokracie a jej inštitútov vrátane participatívnej demokracie, presadzujú ochranu práv a slobôd vrátane práv menších, kontrolujú výkon verejnej moci a tak znižujú spoločensko-politické riziká plynúce z národných a globálnych hrozieb.

Cieľ 1.3: Posilniť dôveru občanov voči zložkám občianskej spoločnosti, najmä mimovládny neziskový organizáciám a občianskym iniciatívam, a zvýšiť povedomie o jej formách a aktivitách.

Opatrenia strategického cieľa 1.1

Cieľ 1.1: Zvýšiť mieru participácie občanov v oblasti občiansko-politickej a spoločenskej participácie (dobrovoľníctva, darcovstva a členstva v organizáciách), ktorá je kľúčovým faktorom podpory interpersonálnej a všeobecnej dôvery a budovania sociálneho kapitálu.

Pre tento strategický cieľ sú navrhnuté nasledujúce opatrenia:

- 1.1.1. Verejná správa v rámci výkonu vlastnej činnosti ako aj v spolupráci s partnermi z občianskeho sektora bude dôsledne zapájať verejnosť (s dôrazom na zraniteľné

---

⁷ Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2020.

- skupiny a laickú verejnosť) do procesov tvorby verejných politík a to aj inovatívnymi mechanizmami, ktoré vyvíja, testuje, vyhodnocuje a plošne zavádza. **(PP)**
- 1.1.2. Vláda zabezpečí pravidelné vyhodnocovanie možností účasti verejnosti na správe vecí verejných (aj nad rámec zákonných povinností, t.j. v zmysle Pravidiel zapájania verejnosti do tvorby verejných politík, Uznesenie vlády SR č. 645/2014) a prekážok ich využívania a poznatky z tohto hodnotenia bude využívať na novelizáciu týchto Pravidiel a zlepšenie súčasného stavu tak, aby tieto možnosti účasti boli čoraz viac prístupné a zrozumiteľné.
  - 1.1.3. Verejná správa v spolupráci s partnermi z občianskeho sektora zabezpečí rozšírenie dobrovoľníckych programov v rôznych oblastiach pôsobenia organizácií a zabezpečí ich finančnú udržateľnosť a zabezpečí primerané personálne, finančné a priestorové kapacity dobrovoľníckych centier ako kľúčového prvku rozvoja infraštruktúry dobrovoľníctva prostredníctvom implementácie finančného mechanizmu na podporu dlhodobých dobrovoľníckych programov a dobrovoľníckych centier z verejných prostriedkov.
  - 1.1.4. V súlade s konceptom inkluzívneho dobrovoľníctva vláda určí spôsoby zvýšenia participácie tých skupín obyvateľstva, ktoré sú najmenej zapojené do dobrovoľníctva a sú najviac ohrozené nedostatkom sociálneho kapitálu (vrátane seniorov).
  - 1.1.5. Vláda vytvorí mechanizmy zvyšovania kapacít organizácií ako občianskeho, tak aj verejného sektora na prácu so znevýhodnenými skupinami v dobrovoľníctve, vrátane školení.
  - 1.1.6. Vláda vytvorí možnosti a podporné nástroje na zvyšovanie dobrovoľníctva zamestnancov verejnej správy.
  - 1.1.7. Štát podporí výchovu a vzdelávanie k dobrovoľníctvu vo všetkých stupňoch vzdelávania v školách a školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach a organizáciách venujúci sa neformálnemu vzdelávaniu a práci s mládežou podľa Koncepcie výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu.
  - 1.1.8. Štát a samospráva podporia vzdelávanie v oblasti manažmentu dobrovoľníctva, poskytovanie konzultácií a poradenstva v tejto oblasti a značku kvality v oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami s cieľom zvýšenia kvality práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

Opatrenia strategického cieľa 1.2

Cieľ 1.2: Rozšíriť okruh občanov, ktorí majú zvnútornené demokratické hodnoty a princípy aktívneho občianstva a aktívne prispievajú k ochrane demokracie a jej inštitútov vrátane participatívnej demokracie, presadzujú ochranu práv a slobôd vrátane práv menšín, kontrolujú výkon verejnej moci a tak znižujú spoločensko-politické riziká plynúce z národných a globálnych hrozieb.

Pre tento strategický cieľ sú navrhnuté nasledujúce opatrenia:

- 1.2.1. Vláda v spolupráci s partnermi z občianskeho sektora navrhne a zrealizuje konkrétne opatrenia na podporu existujúcich a zvýšenie ponuky nových programov občianskeho vzdelávania, ktoré rozvíja vedomosti, zručnosti a kompetencie na aktívne zapojenie sa do riešenia spoločenských problémov a spravovania verejných

záležitostí. Tieto programy budú realizované ako v rámci formálneho/školského, tak aj neformálneho/mimoškolského vzdelávania.

1.2.2. Vláda podporí výskum spoločenskovedného a humanitného zamerania na témy občianskej spoločnosti a aktívneho občianstva.

Tematická oblasť 2: Spolupráca verejného a občianskeho sektora

Prostredie na rozvoj občianskej spoločnosti je kontextom, v ktorom sa realizujú základné práva a slobody, ako aj uplatňujú hodnoty slobody a demokracie. Toto prostredie tvoria občania, organizácie občianskej spoločnosti, akademická sféra, médiá a iné demokratické inštitúcie. Pri analýze prostredia na rozvoj občianskej spoločnosti je zároveň dôležité brať do úvahy aj vzťah medzi jednotlivými aktérmi navzájom – medzi štátom a občianskou spoločnosťou, občianskou spoločnosťou a trhom, občanmi a mimovládnyimi organizáciami, ako aj vzťah medzi aktérmi občianskeho sektoru a aktérmi verejného sektora.

Výskumy verejnej mienky dlhodobo ukazujú, že nízka miera všeobecnej či interpersonálnej dôvery je štatisticky významným a pomerne silným faktorom dôvery k politickým i spoločenským inštitúciám. Ľudia pociťujúci interpersonálnu dôveru ju vo zvýšenej miere prenášajú aj na spoločenské a politické inštitúcie. Na jednej strane požíva väčšinovú dôveru armáda, miestna samospráva, Európska Únia, verejný ochranca práv či hlava štátu. Naopak, dlhodobo pretrváva nízka dôvera voči súdom, Národnej rade SR, vláde SR a politickým stranám. V tomto kontexte sa vyššou mierou občiansko-politickej participácie vyznačujú ľudia, ktorí sú dôslednejšími prívržencami princípov participatívnej demokracie a ktorí schvaľujú euroatlantické ukotvenie Slovenska. S vyššou občiansko-politickou participáciou sa spája aj vyššia dôvera voči ľuďom vo všeobecnosti, teda interpersonálna dôvera, ako aj dôvera voči viacerým domácim inštitúciám, z nich najmä voči inštitúcii prezidenta i verejného ochranca práv, voči mimovládnyimi organizáciami, občianskym iniciatívam a mládežníckym a študentským iniciatívam. Výhodnosť spolupráce verejného a občianskeho sektora sa prejavuje v rôznych oblastiach života spoločnosti, no význam tejto vzájomnej spolupráce vidieť v súčasnosti silne najmä v oblasti dôležitej pre samotnú reprodukciu kvalitného prostredia participatívnej demokracie.

Hlavné problémy

Nahrádzanie verejného sektora prácou sektora občianskeho

Občiansky sektor v mnohých oblastiach dopĺňa a nahrádza verejné služby. Zároveň je však nútený si zdroje zabezpečovať kombináciou dobrovoľníctva, súkromných darov či zahraničných zdrojov a dotácií. Napriek tomu je však občiansky sektor do veľkej miery v tejto roli poskytovania služieb v očiach verejného sektora i verejnosti samotnej neviditeľný. To mu neumožňuje zabezpečiť si adekvátne zdroje, vytvárať podmienky pre finančnú stabilitu a systematický rozvoj.

Nevyjasnená pozícia občianskeho sektora

Na Slovensku je napriek celkovému rastu občianskeho sektora v poslednej dekáde stále nižšie zastúpenie neziskového sektora v oblasti poskytovania služieb. Táto skutočnosť môže byť aj výrazom nevyjasnenej roly občianskeho sektora v oblasti poskytovania verejných služieb a sociálnych inovácií.

Chýbajúce vnímanie občianskeho sektora ako partnera verejnej sféry

Napriek existencii mechanizmov a platforiem, ktoré vytvárajú priestor pre spoluprácu občianskeho sektora s verejným sektorom, miera ich pravidelného a dôsledného dodržiavania má mnohé problémové miesta. Odborníci a odborníčky zastupujúci občiansky sektor stále nie sú vnímaní zo strany verejnej správy - a to na úrovni štátu aj na nižších úrovniach regionálnej a miestnej samosprávy - ako odborný partner pre tvorbu verejných politík, strategických dokumentov, akčných plánov, legislatívy či diskusiu. Aktéri verejného sektora vykazujú často nezáujem a nevedomosti o fungovaní a cieľoch občianskeho sektora.

Potreba preberania sociálnych inovácií občianskeho sektora verejným sektorom

Iniciatívy pri presadzovaní sociálnych inovácií prichádzajú častokrát spontánne, vďaka bezprostrednému kontaktu mimovládnych aktérov so situáciou, za ktorej riešenie spravidla zodpovedá inštitúcia štátnej či verejnej správy. Mimovládne organizácie uskutočňujú pilotné projekty vo väčšine oblastí života spoločnosti, no zďaleka nie vždy je inovácia prebratá štruktúrami štátnej a verejnej správy. Potreba širšej a hlbšej spolupráce občianskeho a verejného sektora sa prejavila najviditeľnejšie práve pri viacerých živelných katastrofách a pandémie COVID-19, pri ktorých zohral široko definovaný občiansky sektor kľúčovú pozitívnu úlohu.

Strategické ciele tematickej oblasti 2

Cieľ 2.1: Pomenovať a propagovať vzájomnú výhodnosť a spoločenský, multiplikačný prínos spolupráce medzi verejným a občianskym sektorom, ktorý vzniká aj zo zvýšeného zapojenia občianskeho sektora do procesov tvorby verejnej politiky.

Cieľ 2.2: Budovať a prehĺbovať partnerský a transparentný dialóg medzi občianskym sektorom a verejnou správou ako prevenciu proti útokom či šíreniu negatívnych postojov voči občianskemu sektoru.

Opatrenia strategického cieľa 2.1

Cieľ 2.1: Pomenovať a propagovať vzájomnú výhodnosť a spoločenský, multiplikačný prínos spolupráce medzi verejným a občianskym sektorom, ktorý vzniká aj zo zvýšeného zapojenia občianskeho sektora do procesov tvorby verejnej politiky.

Pre tento strategický cieľ sú navrhnuté nasledujúce opatrenia:

- 2.1.1. Vláda posilní a technicky zabezpečí účasť zástupcov občianskej spoločnosti a mimovládnych organizácií v participatívnych procesoch na celoštátnej i regionálnej úrovni, osobitne na rôznych pracovných skupinách/komisiách tvoriacich či monitorujúcich verejnú politiku, právne predpisy i zásadné rozhodnutia prostredníctvom inštitucionálnych grantov poskytovaných organizovaným aktérom občianskej spoločnosti.

- 2.1.2. Vláda v spolupráci s občianskym sektorom vytvorí a implementuje nástroj na vyhodnocovanie zapájania organizovaných aktérov občianskej spoločnosti do rozhodovania orgánov verejnej správy a to od lokálnej až po celoštátnu úroveň.
- 2.1.3. Vláda zvýši informovanosť zamestnancov verejnej správy o prínosoch spolupráce verejného sektora s občianskym a posilní participatívne kapacity verejnej správy, napríklad formou školení, metodických príručiek a priamej účasti na aktivitách mimovládnych neziskových organizácií.
- 2.1.4. Vláda podporí rozvoj sociálnych inovácií prostredníctvom zavedenia mechanizmov na podporu zdola realizovaných, lokálnych experimentálnych prístupov k poskytovaniu (nových typov) služieb a ich plošnú replikáciu a rovnako aj mechanizmov na sieťovanie a partnerstvá medzi organizáciami občianskeho sektora.
- 2.1.5. Pre prípady pandémie, živelnej alebo prírodnej katastrofy či iného núdzového stavu, vláda prizve do poradných orgánov (napr. krízový štáb) zástupcov rozvojových mimovládnych neziskových organizácií, ktorí majú dlhoročné skúsenosti s riešením humanitárnych kríz.
- 2.1.6. Vláda posilní kapacity Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti s cieľom zabezpečiť kontinuitu personálnych kapacít mimo národných projektov, vrátane autonómnych analytických pracovníkov a pracovníčok, na zabezpečenie výkonu úloh vyplývajúcich z Koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti 2030 a rozvoj priaznivého prostredia pre občiansku spoločnosť.

Opatrenia strategického cieľa 2.2

Cieľ 2.2: Budovať a prehĺbovať dialóg medzi občianskym sektorom a verejnou správou ako prevenciu proti útokom či šíreniu negatívnych postojov voči občianskemu sektoru a posilniť dôveru občanov voči zložkám občianskej spoločnosti.

Pre tento strategický cieľ sú navrhnuté nasledujúce opatrenia:

- 2.2.1. V spolupráci s partnermi z občianskeho sektora vláda vytvorí nástroje, ktoré zlepšia a podporia komunikáciu o spôsobe a výsledkoch činnosti mimovládnych neziskových organizácií a tak zvýšia viditeľnosť a transparentnosť ich spoločenského prínosu.
- 2.2.2. V spolupráci s partnermi z občianskeho sektora vláda posilní existujúce a vytvorí nové nástroje na boj so skresľujúcimi a zavádzajúcimi informáciami o mimovládnych neziskových organizáciách. Implementácia týchto nástrojov sa bude uskutočňovať v partnerstve s občianskym sektorom.

Tematická oblasť 3: Priaznivé prostredie na rozvoj občianskej spoločnosti a jej vyššia systémová odolnosť

Funkčný legislatívny i finančný rámec je základom pre dobre fungujúcu a zdravú občiansku spoločnosť. Slovenská republika má nastavený dobre fungujúci základný legislatívny i finančný rámec, upravujúci registráciu, činnosť, podporu i kontrolu mimovládnych neziskových organizácií. V kontexte politického vývoja za posledné roky v okolitých krajinách regiónu V4 sa na Slovensku aj vďaka nemu podarilo udržať relatívne vysokú mieru stability sektora ako aj vládnej podpory či už vo forme občianskej participácie, otvoreného vládnutia a zachovania dôležitých inštitucionálnych aktérov akými sú napríklad Splnomocnenec vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti, či Rada vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie s Komorou mimovládnych neziskových organizácií.

V porovnaní s okolitými krajinami sme v lepšej pozícii, avšak to neznamená, že neexistujú hlasy spochybňujúce úlohu či prínos občianskej spoločnosti napríklad na tvorbe legislatívy a verejných politík. Pretavili sa do podoby legislatívnych návrhov, ktoré mali za cieľ stigmatizovať mimovládne organizácie, alebo priamo plošne obmedziť činnosť mimovládnych neziskových organizácií. Tieto útoky sa zhmotňujú v mediálnom diskurze a pretavujú sa napríklad aj do postojov verejnosti. Ako zistil výskum z projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti⁸, mimovládne organizácie síce požívajú dôveru 55% Slovákov, ale len 45% Slovákov považuje organizácie, ktoré sa podieľajú na tvorbe verejných politík za užitočné. Preto je potrebné nielen zachovať existujúci legislatívny rámec a sieť inštitucionálnych aktérov, ale treba legislatívne upraviť nástroje s cieľom zvýšiť systémovú odolnosť občianskej spoločnosti.

Hlavné problémy

Nízky podiel neziskového sektora na HDP

Slovensko má nastavený základný finančný rámec podpory občianskej spoločnosti, avšak v porovnaní so susednými krajinami vidieť, že zaostáva vo veľkosti sektora za svojimi susedmi. Poddimezovanosť sektora je viditeľná napríklad pri porovnaní ukazovateľov ako je pridaná hodnota mimovládnych organizácií na celkovom HDP alebo zamestnanosť v regióne V4. Na Slovensku tvorí mimovládny sektor len necelé 1% z HDP, v Českej republike sa MNO sektor podieľa na HDP dvojnásobne a v Poľsku 1,5-násobne v porovnaní so Slovenskom. V zamestnanosti tiež slovenský sektor mimovládnych neziskových organizácií zaostáva – v Maďarsku je v sektore zamestnaných 2,5-krát viac ľudí ako u nás, v Čechách je to skoro 1,5-krát viac (Meyer, 2019⁹). Toto porovnanie je zarážajúce najmä preto, lebo východiskový stav aj dynamika rastu sektora bola po páde komunizmu v porovnávaných krajinách podobná a dynamika ekonomického rastu bola v posledných rokoch na Slovensku v regióne

⁸ Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2020. Dostupné online: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/vyskum_neziskoveho_sektora_a_obcianskej_spolocnosti/2020/ANALYZA_NP%20VYSKUM_17.12.2020_FINAL.pdf

⁹ Meyer, M., Moder, C., Neumayr, M., & Vandor, P. (2019), Civil Society and Its Institutional Context in CEE. VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations. Dostupné online: <https://doi.org/10.1007/s11266-019-00106-7>

nadpriemerná. V dlhodobejšom horizonte je želateľné postupne sa priblížiť k modelu prítomnému vo vyspelých demokraciách, kde podiel verejných zdrojov na príjmoch neziskového sektora tvorí až 50% v pomere k ostatným príjmom pri rastúcom pomere dobrovoľníckej práce.

Chronická podfinancovanosť MNO

Spomenutý výskum z roku 2019 prehlbuje zistenia Meyera a dopĺňa obraz o pohľad zo strany mimovládnych. Až 80% mimovládnych neziskových organizácií menovalo nedostatok financií ako prekážku v dosahovaní svojich cieľov. Organizácie tiež uvádzali, že projektové financovanie ako prevažujúca forma fundraisingu neumožňuje dosiahnuť finančnú stabilitu organizácií a prináša so sebou vysokú administratívnu záťaž. Pri čerpaní finančných prostriedkov z eurofondov MNO uvádzali, že najväčšími bariérami sú hlavne administratívna záťaž a komplikovanosť projektov.

Nedostatočné finančné a ľudské kapacity mimovládnych organizácií

Výskum v niektorých prípadoch tiež poukázal na nedostatočné kapacity mimovládnych organizácií a to v oblasti financií, personálnych zdrojov, ako aj riadenia projektov. Je to spôsobené práve tým, že donorské organizácie prípadne dotačné schémy z verejných zdrojov často neumožňujú financovať administratívne a režijné náklady organizácie a ak áno, tak len v nevyhnutnej miere vedenia účtovníctva a zabezpečenia reportingu pre účely projektu. To vedie k tomu, že organizácie nemajú dostatočný priestor budovať a rozvíjať vnútorné kapacity (ľudské a finančné), dosahovať väčšiu mieru profesionalizácie ako aj nadväzovať partnerské vzťahy so štátnou a verejnou správou či súkromným sektorom. Dary právnických osôb, ktoré spolu s darmi od fyzických darcov tvoria až tretinu príjmov z vlastnej činnosti sektora¹⁰, sú pre neziskový sektor veľmi dôležité a prispievajú k prijímaniu spoluzodpovednosti súkromného sektora za stav našej spoločnosti. Práve súkromné zdroje v podobe darov pochádzajú hlavne z príspevkov a zbierok, z ktorých mnohé sa posúvajú čoraz viac do online priestoru.

Ekonomické vplyvy pandemickej krízy na neziskový sektor

Pandémia COVID-19 na jednej strane poukázala na nezastupiteľnú úlohu aktívnych občanov a rozvinutej občianskej spoločnosti pri zvládaní krízových situácií, keďže majú častokrát bližšie najmä k rizikovým a zasiahnutým skupinám. Na druhej strane však podčiarkla poddimenzovanosť a zraniteľnosť sektora. Korona kríza už má negatívne ekonomické vplyvy na MNO sektor, ktoré bude pociťovať ešte v najbližších rokoch. Z Návrhov opatrení pre mimovládne neziskové organizácie v kontexte korona-krízy¹¹ vyplýva, že výpadok príjmov neziskového sektora z dôvodu pandémie sa pri 10% poklese HDP dá očakávať na úrovni 70-80 mil. EUR v r. 2021 z čoho cca 34 mil. EUR predstavuje výpadok z asignácie PO a FO, a cca 22 mil. EUR výpadok z darov právnických a fyzických osôb.

---

¹⁰ Boris Strečanský a Katarína Batková (2020)

¹¹ Boris Strečanský a Katarína Batková (2020)

Problém systémovej odolnosti občianskej spoločnosti

Pandémia Covid-19 ukázala, ako rýchlo sa dokáže moderná spoločnosť presunúť z jedného normálu do druhého a ako nepredvídateľne sa môžu zmeniť vonkajšie okolnosti. Krízové javy budú vznikať aj v budúcnosti a nedá sa na ne špecificky pripraviť. Dá sa na ne pripraviť len všeobecne – a to posilňovaním schopnosti adaptácie na úrovni občanov, organizácií a ekosystému občianskej spoločnosti. To čo sa počas tohto obdobia odhalilo boli aj rozdielne očakávania, ktoré mali rôzni aktéri (samosprávy, štát, neziskové organizácie) pôsobiaci v tom istom čase pri riešení následkov pandémie jeden od druhého, od spôsobov komunikácie, od miery spolupráce, od schopností jednotlivých aktérov, od vzájomného porozumenia. Odolnosť ako vlastnosť organizácií sa začala počas pandémie čoraz viac skloňovať. Odolnosť priestoru, či ekosystému je snaha aplikovať princípy individuálnej či organizačnej odolnosti na ekosystém.

Systémová odolnosť je tak strategickou výzvou pre občiansku spoločnosť, berúc do úvahy dynamiku politických, ekonomických i globálnych zmien, ktoré majú vplyv na Slovensko. Súčasťou systémovej odolnosti priestoru občianskej spoločnosti je aj funkčná a stabilná infraštruktúra poskytujúca rôzne typy podporných služieb a podpory pre občiansku spoločnosť – aktivistov, jednotlivcov, neformálne či formalizované organizácie. Slovensko potrebuje nielen zachovať existujúce finančné rámce, ale zrevidovať existujúce a spustiť nové mechanizmy podpory, ktoré posilnia existujúcu infraštruktúru a podporia poddimenzované kapacity mimovládnych neziskových organizácií, čím zvýšia systémovú odolnosť občianskej spoločnosti.

Strategické ciele tematickej oblasti 3

Cieľ 3.1: Zachovať a posilniť inštitucionálny a legislatívny rámec neziskových organizácií a aktualizovať tento rámec na základe skúseností zo slovenskej a zahraničnej praxe.

Cieľ 3.2: Vytvárať nové finančné nástroje a zjednodušiť a zefektívniť existujúce s cieľom rozšíriť okruh príjemcov, rozšíriť ponuku finančných nástrojov a zefektívniť poskytovanie finančnej podpory.

Cieľ 3.3: Rozvíjať existujúcu infraštruktúru občianskeho sektora a mimovládnych neziskových organizácií¹² a podporovať ich kapacity s cieľom zvýšenia systémovej odolnosti občianskej spoločnosti.

Cieľ 3.4: Reagovať na krízové situácie schémami pomoci, ktoré umožnia zachovanie kvality a objemu poskytovania služieb mimovládnych organizácií a zabezpečenie ich aktívneho zapojenia do riešenia následkov krízy.

Cieľ 3.5: Posilniť kapacity organizácií občianskeho sektora v oblasti riadenia, personálnych zdrojov a financovania, ako aj schopnosti účasti na procesoch verejnej politiky.

---

¹² Podporné siete v prostredí občianskeho sektora na Slovensku sú súčasťou toho, čo sa nazýva podporná infraštruktúra. Sú to siete, strešné organizácie, platformy ale aj celkový ekosystém podpory, ktorá slúži na posilňovanie ľudských, organizačných, intelektuálnych a finančných kapacít organizácií. Ide aj o služby určené aktérom občianskej spoločnosti, ktoré im majú pomôcť a uľahčiť im aktivitu. Podpora sa môže týkať právnej pomoci, poradenstva pri získavaní zdrojov, sprostredkovania informácií, organizačného poradenstva. Do podpornej infraštruktúry sa dajú začleniť projekty, ktoré si kladú za cieľ podpornú funkciu pre podobné organizácie. Súčasťou infraštruktúry sú aj služby v oblasti podpory fundraisingu, darcovstva a dobrovoľníctva.

Opatrenia strategického cieľa 3.1

Cieľ 3.1: Zachovať a posilniť inštitucionálny a legislatívny rámec neziskových organizácií a aktualizovať tento rámec na základe skúseností zo slovenskej a zahraničnej praxe.

Pre tento strategický cieľ sú navrhnuté nasledujúce opatrenia:

- 3.1.1. Vláda zachová súčasnú legislatívu upravujúcu vznik, fungovanie a zánik mimovládnych organizácií a posilní kompetencie Rady vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie, Komory mimovládnych neziskových organizácií a Úradu splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti.
- 3.1.2. Na základe spoločného návrhu s aktérmi z občianskeho sektora pripraví vláda novelizáciu zákona o prístupe k informáciám tak, aby odrážal súčasné požiadavky informatizácie spoločnosti, zaručoval skvalitnenie procesov poskytovania informácií a poskytoval pre žiadateľa využiteľnejšie informácie. **(PP)**
- 3.1.3. Vláda pripraví legislatívnu zmenu v právnej úprave zbierok tak, aby reflektoval súčasný stav technológií v online prostredí.
- 3.1.4. Vláda prehodnotí zákon o podmienkach činnosti organizácií s medzinárodným prvkom (Zákon č. 116/1985 Z. z.), ktorý je právnou úpravou z roku 1985, keďže väčšina pobočiek medzinárodných organizácií je dnes registrovaná podľa Zákona č. 83/1990 o združovaní občanov a nie podľa tohto zákona. **(PP)**
- 3.1.5. Vláda otvorí k Zákonu č. 360/1996 o rokovacom poriadku NR SR diskusiu o možnom znížení kvóra pre petície, ktoré musí prerokovať NR SR a tiež o ďalšej úprave uvedenia a odôvodnenia petičnej akcie na výboroch a v pléne NR SR, ktorú dnešná právna úprava vôbec neupresňuje. **(PP)**
- 3.1.6. V Jednotnej metodike na posudzovanie vybraných vplyvov (schválenej uznesením Vlády SR č. 234/2021) vláda rozšíri analýzu sociálnych vplyvov o vplyvy na činnosť mimovládnych neziskových organizácií a ďalších organizovaných aktérov občianskeho sektora a aktívne občianstvo. Tieto aspekty analýzy podporí metodickými usmerneniami a gestorstvo nad nimi bude zaručovať Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky.

Opatrenia strategického cieľa 3.2

Cieľ 3.2: Vytvárať nové finančné nástroje a zjednodušiť a zefektívniť existujúce s cieľom rozšíriť okruh príjemcov, rozšíriť ponuku finančných nástrojov a zefektívniť poskytovanie finančnej podpory.

Pre tento strategický cieľ sú navrhnuté nasledujúce opatrenia:

- 3.2.1. Vláda SR upraví súčasné dotačné mechanizmy tak, aby projektové financovanie zahŕňalo aj inštitucionálnu podporu žiadateľa. Taktiež zavedie schému dlhodobých, tzv. inštitucionálnych alebo strategických grantov na podporu organizačného rozvoja mimovládnych organizácií.
- 3.2.2. Vláda upraví rozpočtové pravidlá verejnej správy tak, aby umožňovali viacročné financovanie mimovládnych neziskových organizácií a umožní tak prijímateľom dotácií čerpať financie aj dlhšiu dobu ako v rámci jedného kalendárneho roka.

- 3.2.3. Vláda zmení resp. navrhne zákonnú úpravu týkajúcu sa dotačných mechanizmov jednotlivých rezortov tak, aby uľahčili čerpanie verejných zdrojov hlavne prostredníctvom zníženia administratívnej záťaže.
- 3.2.4. Vláda, resp. jej podriadené vecne príslušné orgány, doplnia do podmienok a znenia dotačných výziev zo ŠR ako aj z EŠIF a Fondu obnovy ako oprávnené účely viaceré nasledujúce oblasti a zabezpečia, aby oprávnenými príjemcami boli všetky právne formy mimovládnych neziskových organizácií:
- rozvoj kapacít a infraštruktúry občianskej spoločnosti
  - činnosť platforiem a organizácií podieľajúcich sa na tvorbe a hodnotení, resp. revidovaní verejných politík
  - komunikácia a oslovovanie darcov ako aj využívanie moderných nástrojov fundraisingu
  - tvorba rezervného fondu pre organizácie poskytujúce verejnoprospešné služby
- 3.2.5. Vláda prijme právnu úpravu, aby došlo k uznaniu dobrovoľníckej práce ako formy spolufinancovania pri projektoch z verejných zdrojov.
- 3.2.6. Vláda centralizuje zverejňovanie grantových výziev rezortov povinne na jednom mieste (napríklad ako modul dotačných schém na slovensko.sk) a s dostatočným časovým predstihom a s podporou v podobe prehľadných metodických príručiek.
- 3.2.7. V rámci nového programovacieho obdobia EŠIF vláda navrhne špecifické schémy pomoci pre mimovládne organizácie so zjednodušenými formami implementácie a reportovania. V rámci ostatných fondov vytvorí osobitnú podpornú jednotku, ktorá bude slúžiť na zníženie administratívnej záťaže pri implementácii daných programov prostredníctvom mimovládnych organizácií.
- 3.2.8. Vláda vytvorí nové mechanizmy nadrezortnej grantovej podpory pre mimovládne neziskové organizácie po vzore Fondu na podporu umenia, kde verejné prostriedky prerozdeľujú nezávislé, rešpektované nadácie alebo ich konzorciá (ktoré dlhodobo na Slovensku pôsobia na národnej i komunitnej úrovni, napr. tzv. Nórske fondy – ACF program alebo v minulosti tzv. Švajčiarske fondy) so zachovaním autonómnosti občianskej spoločnosti a dodržaním prístupu „arms-length“, pri ktorom sa zväčšuje pomyselná vzdialenosť medzi donatorom a prijímateľom.
- 3.2.9. Vláda umožní financovanie formou blokových grantov alebo iných foriem redistribúcie fondov EÚ (a prijme zodpovedajúcu právnu úpravu) a tak zvýši čerpanie z fondov EÚ v segmente malých a mikro prijímateľov.
- 3.2.10. Vláda vytvorí podmienky na efektívny výkon princípu partnerstva a viacúrovňového riadenia vo fondoch EÚ v súlade s delegovaným nariadením EÚ č. 240/2014, vrátane budovania kapacít na strane verejnej správy a vytvorenia koordinačnej a riadiacej štruktúry.
- 3.2.11. Vláda vyčlení prostriedky na nové spôsoby financovania mimovládnych organizácií, vrátane zaručenia počiatočnej investície na rozbeh charitatívnej lotérie (upravenej v č. 30/2019 Zz.).
- 3.2.12. Vláda v spolupráci s neziskovým sektorom zavedie nové modely financovania sociálnych inovácií, ktorých základnou charakteristikou je okrem finančnej návratnosti aj sociálny a environmentálny prínos a sú založené na inovatívnom spôsobe financovania ako napr. „pay for success“ alebo investovanie s cieľom spoločenského prínosu (impact investing).

Opatrenia strategického cieľa 3.3

Cieľ 3.3: Rozvíjať existujúcu infraštruktúru občianskeho sektora a mimovládnych neziskových organizácií a podporovať ich kapacity s cieľom zvýšenia systémovej odolnosti občianskej spoločnosti.

Pre tento strategický cieľ sú navrhnuté nasledujúce opatrenia:

- 3.3.1. V spolupráci s aktérmi z občianskeho sektora vláda zavedie právnu úpravu služieb vo verejnom záujme, ktoré sú implementované prostredníctvom mimovládnych organizácií. Navrhne aj spôsob ich financovania a verejného obstarávania.
- 3.3.2. Vláda vytvorí program rozvoja, testovania a prenosu sociálnych inovácií do verejných služieb s účasťou mimovládnych organizácií, start-upov a samospráv nad rámec úzko orientovaných programov sociálneho podnikania a úspešné príklady bude následne propagovať a podporovať ich plošnú implementáciu.

Opatrenia strategického cieľa 3.4

Cieľ 3.4: Reagovať na krízové situácie schémami pomoci, ktoré umožnia zachovanie kvality a objemu poskytovania služieb mimovládnych organizácií a zabezpečenie ich aktívneho zapojenia do riešenia následkov krízy.

Pre tento strategický cieľ sú navrhnuté nasledujúce opatrenia:

- 3.4.1. V spolupráci s partnermi z občianskeho sektora vláda schváli kompenzačnú schému pomoci neziskovým organizáciám, ktoré museli zredukovať poskytovanie verejno-prospešnej činnosti v dôsledku krízy, so zohľadnením vplyvov na zamestnanosť a ďalšie ukazovatele.
- 3.4.2. Vláda pripraví návrh na dodatočné prerozdelenie neassignovanej časti 2% dane z príjmu za rok 2021, ktorá bude určená na kompenzáciu vplyvov pandémie a posilnenie úlohy neziskových organizácií pri pomoci osobám vysídleným vplyvom vojnového konfliktu. **(PP)**

Opatrenia strategického cieľa 3.5

Cieľ 3.5: Posilniť kapacity organizácií občianskeho sektora v oblasti riadenia, personálnych zdrojov a financovania, ako aj schopnosti účasti na procesoch verejnej politiky.

Pre tento strategický cieľ sú navrhnuté nasledujúce opatrenia:

- 3.5.1. Vláda podporí programy vzdelávania a akceleračné a inkubačné programy mimovládnych organizácií s cieľom rozvoja ich kapacít na riadenie, komunikáciu, participáciu a financovanie (vrátane samofinancujúcich a nekomerčných aktivít), ktoré budú realizované aj inými ako verejnými organizáciami.
- 3.5.2. Vláda zlepší ponuku a dostupnosť sektorového vzdelávania v oblasti sociálneho podnikania formou aplikačného (neformálneho) vzdelávania, inkubátorov a ďalších nástrojov.

Tematická oblasť 4: Systematický zber údajov o občianskej spoločnosti

Monitorovanie predstavuje systematický zber údajov o špecifikovaných oblastiach záujmu, takým spôsobom, aby sa hlavným zainteresovaným stranám, sprostredkovali relevantné informácie o postupe zmien a dosahovaní cieľov prebiehajúcich intervencií. Evaluácia je systematické a objektívne hodnotenie prebiehajúcich alebo dokončených intervencií, aktivít či politik a ich výsledkov, pričom sa zohľadňujú nasledujúce kritériá: vplyv, relevantnosť, účinnosť, udržateľnosť a pridaná hodnota.

Hlavné problémy

Pri mapovaní mimovládnych organizácií a ich socio-ekonomického prínosu¹³ bolo zistené, že v jednotlivých tematických oblastiach činnosti občianskej spoločnosti neexistujú spoľahlivé dáta, ktoré by bolo možné kvantifikovať, porovnávať a sledovať ich v čase. Absentujú aj spoľahlivé sektorovo špecifické analýzy pre viaceré oblasti pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií. Výskum tiež preukázal, že skutočná veľkosť mimovládneho sektora je výrazne menšia ako počet organizácií vedených v jednotlivých registroch podľa právnych foriem. Zároveň sa ukázalo, že register mimovládnych neziskových organizácií nevyriešil plnohodnotne problém vysokého počtu registrovaných, ale neaktívnych organizácií. V registri tiež absentuje zastúpenie špecifických oblastí sledovaných v medzinárodných štatistikách a výskumoch. Podobne, štátna a verejná správa nedisponuje pravidelnými, spoľahlivými a porovnateľnými údajmi o miere zapájania ľudí do dobrovoľníctva a o ekonomickej hodnote dobrovoľníctva.

Rámec monitorovania a evaluácie orientovaný na výsledky bude kľúčovým stavebným prvkom *Koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti do roku 2030*. Účelom pre jeho zaradenie je vytvorenie rámca pre súbor nástrojov merania výsledkov *Koncepcie*, podľa jednotlivých oblastí, s cieľom zvýšenia efektívnosti, zabezpečenia väčšej transparentnosti a udržateľnosti. V dôsledku toho, že objektívne hodnotenie výsledkov sa stane transparentným komponentom politickej a verejnej diskusie a významným prostriedkom pre interakciu medzi jednotlivými zainteresovanými aktérmi, tento rámec bude napomáhať aj získaniu dlhodobej dôvery v občiansku spoločnosť.

Koncepcia bude evaluovaná prostredníctvom uplatnenia interdisciplinárnej metodológie, zahrňujúcej kvantitatívne a kvalitatívne metódy, na základe jednoznačných, ľahko pochopiteľných a relevantných kritérií. Monitorovanie a evaluácia budú zároveň vychádzať zo stratégie otvoreného prístupu, čo je model zverejňovania, ktorý zaisťuje okamžitý a bezplatný prístup k výsledkom výskumu na Internete (v podstate bezplatný online prístup), pričom tento nie je obmedzený väčšinou zložitých licenčných politik a obmedzení autorských práv. Tento prístup vychádza zo Smernice rady a Európskej komisie z apríla 2016,¹⁴ *Otvorený prístup k vedeckým publikáciám a otvorené výskumné dáta*, a môže sa uplatňovať na všetky formy

---

¹³ Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2020.

¹⁴ Open Access to Scientific Publications and Open Research Data https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/research_and_innovation/strategy_on_research_and_innovation/documents/ec_rtd_background-note-open-access.pdf

výskumných výstupov, vrátane recenzovaných a nerecenzovaných článkov v časopisoch, konferenčných príspevkov a abstraktov, záverečných prác, kapitol v knihách, monografií atď. V našom prípade to znamená, že napriek tomu, že aktivity občianskeho sektora, ktoré vychádzajú z *Koncepcie* nie sú nevyhnutne realizované bez finančných nákladov, monitorovacie dáta a evaluácia týchto aktivít sú však poskytované zadarmo a platené služby nie sú bariérou šírenia poznatkov.

Strategické ciele tematickej oblasti 4

Cieľ 4.1: Vytvoriť otvorený, bezplatne prístupný a integrovaný systém údajov o občianskej spoločnosti.

Cieľ 4.2: Vytvoriť rámec na pravidelné hodnotenie efektívnosti, relevantnosti i adekvátnosti existujúcich finančných podporných nástrojov, ktorými verejný sektor podporuje občiansku spoločnosť.

Opatrenia strategického cieľa 4.1

Cieľ 4.1: Vytvoriť otvorený, bezplatne prístupný a integrovaný systém údajov o občianskej spoločnosti.

Pre tento strategický cieľ sú navrhnuté nasledujúce opatrenia:

- 4.1.1. V spolupráci so Štatistickým úradom SR vláda vytvorí systém zberu štatistických údajov, ktorý na základe metodiky satelitného účtu a merania dobrovoľníckej práce podľa metodiky ILO umožní priebežne štatisticky spracovať sociálno-ekonomický prínos neziskového sektora a dobrovoľníctva a bude nápomocný aj pre skvalitňovanie služieb neziskových organizácií a iných subjektov občianskej spoločnosti a tvorbu verejných politík.
- 4.1.2. Vláda sfunkční Register mimovládnych neziskových organizácií, tak aby poskytoval a zdroj aktuálnych informácií o sektore v reálnom čase a s aplikáciou princípu otvorených dát.
- 4.1.3. Vláda aktualizuje a doplní ďalšie oblasti všeobecne prospešného účelu organizácií do registra mimovládnych neziskových organizácií, napr. prácu s deťmi a mládežou a komunitný rozvoj.
- 4.1.4. Vláda nastaví klasifikáciu MVO podľa oblasti zamerania, tak aby pre potreby satelitného účtu a pravidelného zberu údajov o MVO, vhodným spôsobom kombinovala členenie podľa medzinárodnej klasifikácie neziskových organizácií (ICNPO) a podľa Registra mimovládnych neziskových organizácií.
- 4.1.5. V spolupráci s partnermi z občianskeho sektora vláda vytvorí platformu výsledkov, integrujúcu požiadavky rôznych dotačných schém, ktorá s cieľom zvýšenia transparentnosti a výmeny poznatkov bude poskytovať otvorený prístup k výsledkom činnosti občianskej spoločnosti. **(PP)**
- 4.1.6. V spolupráci s občianskym sektorom vláda vyhodnotí dostupné údaje a analýzy monitorujúce dôsledky a vplyvy na organizácie občianskeho sektora počas krízových situácií.

Opatrenia strategického cieľa 4.2

Cieľ 4.2: Vytvoriť rámec na pravidelné hodnotenie efektívnosti, relevantnosti i adekvátnosti existujúcich finančných podporných nástrojov, ktorými verejný sektor podporuje občiansku spoločnosť.

Pre tento strategický cieľ sú navrhnuté nasledujúce opatrenia:

- 4.2.1. V spolupráci s partnermi z občianskeho sektora a riadiacimi orgánmi dotačných mechanizmov vláda navrhne a odskúša nástroje hodnotenia vplyvu aktivít občianskej spoločnosti (ako napr. integrované hodnotenie vplyvu alebo hodnota za peniaze), pričom zohľadní už existujúce nástroje a mechanizmy (napr. v oblasti rozvojovej pomoci) a skúsenosti s nimi. **(PP)**
- 4.2.2. Vláda vyhodnotí prínos inštitútu charitatívnej reklamy s cieľom jeho zefektívnenia a zatraktívnenia. **(PP)**

Referencie

Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti (kolektív autorov). Ministerstvo vnútra / Úrad splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti a Univerzita Mateja Bela, 2020.

Baťová, K.: Dobrovoľníctvo a darcovstvo na Slovensku (Analýza údajov z výskumu verejnej mienky). In: Dobrovoľníctvo vo svetle výskumu. Edícia Tretí sektor a dobrovoľníctvo 8/2002. Bratislava: S.P.A.C.E. (Centrum pre výskum sociálnej politiky), 2002.

Brozmanová Gregorová, A. (ed.): Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie. Bratislava: Iuventa – Slovenský inštitút mládeže, 2012.

Bútorová, Z.: Občianska spoločnosť očami verejnosti. Správa zo sociologického výskumu. In: Stav, trendy, potreby a možnosti rozvoja občianskej spoločnosti (analytická štúdia). Bratislava: Inštitút pre verejné otázky – PDCS – Centrum pre filantropiu, 2016. s. 175 - 226.

Bútorová, Šumšalová, Mesežnikov, Strečanský, Adamková, Bartoš, 2020: Občianska spoločnosť 2019 očami dospelých populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky). In Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2020

Bútorová, Z. – Gyárfášová, O.: Občianska participácia: trendy, problémy súvislosti. Sociológia 42 (No. 5: s. 447-491), 2010.

Guidelines to the Rules on Open Access to Scientific Publications and Open Access to Research Data in Horizon 2020, European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Version 3.2, 21 March 2017, https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf

Mesežnikov, Grigorij, a Boris Strečanský, editori. *Občianska spoločnosť na Slovensku: Krízy, križovatky a výzvy*. Inštitút pre verejné otázky a Konrad Adenauer Stiftung, 2017.

Meyer, Michael, et al. "Civil Society and Its Institutional Context in CEE". *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, marec 2019. DOI.org (Crossref), <https://doi.org/10.1007/s11266-019-00106-7>.

Strečanský, B.: Občianska spoločnosť po 30 rokoch: trendy, problémy, riešenia. In: Slovensko po troch desaťročiach slobody, Mesežnikov, G. (ed.), Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 2021.